

AYLIK E-BÜLTEN

OCAK 2025

SAYI:5

OKUL RİSK FAKTÖRLERİ

Okullardaki potansiyel risklerin ve ihtiyaçların erken tespiti için önemli bir araç olan Okul Risk Haritaları, okul iklimini güçlendirmek ve eğitim sürecinin verimliliğini arttırmak için büyük bir öneme sahiptir.

Bültenimizin bu sayısında, ilçemiz okullarının Kasım ayı içerisinde uyguladığı Okul Risk Haritası analiz sonuçlarından elde edilen veriler ışığında yaygın görülen risk faktörleri ele alınacaktır.

İÇİNDEKİLER

1. OKUL RİSK FAKTÖRLERİ
2. KORUYUCU FAKTÖRLER
3. SOSYO-EKONOMİK STATÜNÜN RİSK FAKTÖRLERİ
4. BOŞANMIŞ, AYRI YAŞAYAN, TEK EBEVEYNLİ AİLELERDEKİ ÇOCUKLARIN RİSK FAKTÖRLERİ
5. TEK ÇOCUK OLMANIN KİŞİLİĞE ETKİSİ
6. ÇOK ÇOCUK OLMANIN RİSKLERİ
7. KARDEŞ KISKANÇLIĞI
8. SÜREĞEN HASTALIK

Riskli davranışlar, doğrudan ya da dolaylı olarak gençlerin sağlık ve iyilik hallerini ve yaşamlarını etkileyen ve potansiyel olarak olumsuz sonuçları olabilecek davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya göre öğrencilerin; şiddet algısı, arkadaş çevresi, kimyasal ya da davranışsal bağımlılık durumu, aile dinamikleri, kendisi ya da ailesinin sağlık durumu, akademik becerisi gibi başlıklarda yapılabilecek araştırmalar, riskli olan alanları belirlemeye ve bu alanlara yönelik önleyici-iyileştirici çalışmalar yapılabilmeye destek sağlar.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı tüm eğitim kurumlarında her yıl kasım ayında Okul Risk Haritaları uygulanmakta ve sonuçları değerlendirilmektedir. Elde edilen veriler, okullardaki risk altındaki çocukların belirlenmesine, genel risk alanlarına yönelik çalışmaların sürdürülmesine ve risk faktörlerine maruz kalma ihtimali olan öğrencilere gerekli önleyici ve iyileştirici hizmetlerin sunulmasına olanak tanımaktadır.

Aile içindeki çatışmalar, boşanmış anne baba, anne babanın eğitim düzeyi, çocuk yetiştirme düzeyi, ailedeki ekonomik yoksunluklar, çocuğun ebeveynlerinden birinin kaybı, ebeveyn ilgisizliği, baskı, şiddet çocukların yaşadıkları zorluklardan bazılarıdır.

KORUYUCU FAKTÖRLER

Koruyucu faktörler, risk ya da zorluğun etkisini yumuşatan, azaltan ya da ortadan kaldıran, bireyin sağlıklı uyumu ve yeterliklerini geliştiren durumlardır.

Koruyucu faktörler, içsel ve dışsal olarak ikiye ayrılmaktadır. İçsel koruyucu faktörler; bireyin stresle başa çıkma stilleri, sosyal yeterlik, problem çözme becerileri ve benlik saygısı gibi kaynaklara dayanırken, dışsal koruyucu faktörler; olumlu akran ilişkileri, çevresel organizasyonlar, aile kabulü ve güvenli çevre gibi çevresel destekleri içerir. Risk faktörlerine maruz kalan bireyler, bu içsel ve dışsal faktörler aracılığıyla pozitif adaptasyon sağlamaya çalışmaktadır.

Koruyucu ve geliştirici faktörler desteklendiğinde ve geliştirildiğinde çocukların ve ergenlerin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği risklere karşı daha donanımlı hale gelmeleri; bu bağlamda ruh sağlığı problemlerinin azalması ve iyi oluşlarının artması mümkündür.

Etkili okullar; öğrencilerine yönelik riskleri en az seviyeye indiren, çeşitli yollar ile öğrencilerine sunulan koruyucu faktörleri en üst düzeye çıkaran ve gerektiğinde erken müdahale etmek için adımlar atan okullardır.

OKUL RİSK FAKTÖRLERİ

Psikolojik sağlık ile ilgili yapılan deneysel çalışmalar incelendiğinde risk odaklı (riskleri ve risk faktörlerinin etkisini azaltma), kaynak odaklı (risklerin etkilerini düzenleyebilecek bazı becerileri bireye kazandırma) ve süreç odaklı (bireyin uyum sistemini harekete geçirme) çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Son yıllarda sanat içerikli müdahalelerin çocuk ve ergenlerde koruyucu faktörleri teşvik ederek psikolojik sağlamlığı artırdığına yönelik çalışmalar mevcuttur.

Şüphesiz okul içinde öğrenciye yapılacak müdahalelerin başarıya ulaşması için okul, aile ve toplumun birbiriyle bütünleşmiş biçimde koruyucu faktörleri harekete geçirmesi önemlidir. Çünkü okulda sağlanan etkinin sürekliliği, evde geçirilen zamanlarda da desteklendiğinde uygulamalardan daha belirgin başarılar elde edilmesini mümkün kılacaktır.

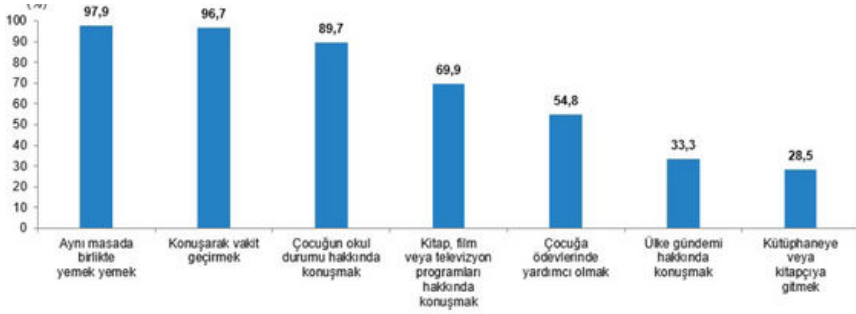
Risk altındaki öğrencilerin eğitim hayatlarını daha başarılı bir şekilde sürdürebilmeleri için, bu öğrencilerin risk durumlarının erken tespit edilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Erken müdahale ile gerekli psikososyal ve eğitsel desteklerin sağlanması, bu sürecin etkinliğini artıracaktır.

Sosyo-ekonomik statü (SES), bir kişinin belli bir kültür ve toplum içindeki ekonomik ve sosyal konumunu belirlemektedir. Bir kişinin toplumdaki sosyal statüsü arttıkça, mevcut gelir artışı genel olarak ekonomik statüsünü doğrudan etkilemektedir. Sosyo-ekonomik statü belirlenirken haneye giren toplam gelir düzeyi, en son mezun olunan eğitim kademesi, evde bulunan kitap sayısı, mesleki durum, sahip olunan mülkiyetler gibi birçok değişkenin ele alındığı görülmektedir, Türkiye'nin toplumsal yapısına uygun olarak hanedeki en yüksek eğitim düzeyi, meslek, ortalama hane geliri değişkenlerinden oluşmaktadır (TÜAD, 2012).

SES'in çocukların bilişsel ve dil gelişimi üzerinde belirgin etkileri olduğu bulunmuştur. Dezavantajlı SES gruplarından gelen çocuklar, erken öğrenme ve dil becerileri ile okuma alışkanlığı kazanma açısından geri kalmakta, bağımlılık ve düşük akademik performans riski barındırmaktadır. Bu durum, uyarıcı çevrenin eksikliğinden ve maddi ve sosyal yetersizliklerden kaynaklanmaktadır.

SES'in öğrencilerin yaşam kalitesi üzerinde de etkileri mevcuttur. TÜİK (2022) Türkiye Çocuk Araştırması sonuçlarına göre çocukların %34'ünün kendine ait bir odası bulunmakta, %34,5'i günde bir defadan az dış fırçalamakta, son bir hafta içinde sportif faaliyete katılan çocukların oranı %14,1'i geçmemekte, çocuklardan yalnızca %28,5'i kütüphane veya kitapçıya gitmekte, her gün süt ürünleri (%57,8), meyve (%50,5), sebze (%33) ve et-sosyal tüketiminde eksik kaldıkları görülmektedir.

Çocukların aileleriyle geçirdikleri zamanın niteliğine ilişkin tablo aşağıdaki gibidir:

EBEVEYN EĞİTİM DÜZEYİ

Araştırmalar, ebeveynlerin eğitim seviyesi ile çocukların yaşam standartları arasındaki güçlü bağlantıyı ortaya koymaktadır. Yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin çocuklarının eğitim, beslenme ve kültürel katılım gibi alanlarda daha avantajlı oldukları görülmektedir. Bir kişinin eğitim düzeyi, mesleki statüsünü ve dolaylı olarak gelir düzeyini etkilediğinden, bu değişkenlerin hep birlikte ele alınması gerekmektedir.

TÜİK (2023) Dezavantajların Kuşaklar Arası Aktarımı Araştırması verilerine göre, kendisi 14 yaş civarındayken annesi yükseköğretim mezunu olan fertlerin %83,5'i yükseköğretim mezunu olmuştur. Annesi lise altı eğitim düzeyine sahip olan fertlerin ise %56,3'ü lise altı eğitim seviyesinde kalmıştır. Babası yükseköğretim mezunu olan fertlerin %79,5'i yükseköğretim mezunu olurken, lise altı eğitime sahip babaların çocuklarının yalnızca %18,4'ü yükseköğretim mezunudur.

SOSYO-EKONOMİK STATÜ (SES)

AİLE GELİR DÜZEYİ

Gelir düzeyi insanların sosyal çevresi, mesleği, eğitim düzeyi gibi birçok sosyo-ekonomik gösterge ile yakından ilgilidir. Düşük gelirlili ailelerde çocukların, eğitim materyallerine ve teknolojik araçlara erişiminin kısıtlı olması veya okul dışı etkinliklere katılma gibi fırsatlardan yoksunluğu söz konusudur. Yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, çocukların bilişsel ve fiziksel gelişimlerini olumsuz etkileyebilir.

Okul öncesi eğitimden başlayarak öğrencilerin gelişimlerinin doğru biçimde desteklenmesiyle ekranlar arasındaki farklılıkların giderilebileceği anlaşılmaktadır. Sosyal yardım imkanlarının yanı sıra, ailelerin bilinçlendirilmesi ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel yönetimler ve kamu hizmetleri kapsamında ebeveyn eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve verimli hale gelmesi sağlanmalı, ayrıca dezavantajlı öğrenciler için sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlere erişim için önlemler alınmalıdır.

Bu bilgiler ışığında, alt sosyo-ekonomik düzey ailelerin çocuklarının sahip olduğu dezavantajların geri döndürülemez aksaklıklara yol açacağı düşünülmemelidir. Örnekleri sıkça görüldüğü üzere, düşük SES ailelerden gelen öğrencilerin tüm olumsuz koşullara rağmen iyi performans gösterdikleri bilinmektedir. Bu "mucize"lerin esasen birer yılmazlık öyküsü olduğu, zor koşullar altında da doğru ve etkili desteklerle başarı sağlanabileceği unutulmamalıdır.

TEK EBEVEYNLİ AİLELER

Tek ebeveynli aileler, anne ya da babanın ebeveyn olarak çocuk bakımından tek başına sorumlu olduğu ailelerdir. Bu aileler boşanma, ayrı yaşama veya ebeveynlerden birinin ölümüyle ortaya çıkmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun ülkemizdeki aile yapısını ortaya koyan temel istatistiklerine göre 2023 yılında toplam hanhalklarının %10,6'sı tek ebeveyn ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu grubun %2,4'ünü baba ve çocuklardan, %8.2'sini ise anne ve çocuklardan oluşan hanhalkları oluşturmaktadır. Bu grubu oluşturan yalnız annelerin sayısı, yalnız babaların sayısından daha fazladır.

Tek ebeveyn annelerin karşılaştıkları en önemli güçlükler;

- Maddi sıkıntılar,
- Zaman yetersizliği,
- Artan rol ve sorumluluklar.

Tek ebeveyn babaların karşılaştıkları en önemli güçlükler ise;

- İş/kariyer sınırlılıkları,
- Sosyal yaşama katılım sınırlılıkları
- Fiziksel yorgunluk olarak belirtilmektedir.

Tek ebeveynlikte, annenin veya babanın yokluğunda diğer ebeveynin rolü artar. Ancak aşırı vericilik ve sınırlamaların kaldırılması, çocuğun sağlıklı gelişimi ve disiplin açısından olumsuz etkilere yol açar. Bu hatalı davranışlar, diğer ebeveynin yokluğunu telafi ediyormuş gibi görünse de, tek ebeveynin ruhsal yükü açısından da sorun yaratmaktadır.

Tek ebeveynli ailelerde, yalnızca bir ebeveynin geliriyle geçinmek zorunda kalınması, maddi zorluklara neden olabilir. Bu durum, çocuğun yaşam standardını olumsuz etkileyebilir, sosyal etkinliklere katılımını sınırlayabilir ve psikolojik olarak çocuk üzerinde baskı oluşturabilir.

BOŞANMA VE ÇOCUK

Boşanma, ailenin tüm fertlerini derinden etkileyen, ruhsal açıdan birçok sorunu ve belirsizliği beraberinde getiren travmatik bir olaydır. Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri yaş, cinsiyet, aile içi çatışma, ebeveyn desteği gibi birçok değişkene göre farklılık göstermektedir.

Çocukların boşanmadan sonra benzer şekilde yaşadıkları evreler, kendini suçlama, boşanmayı reddetme, ebeveynlerine öfke duyma, onları birleştirmeye çalışma, depresyon ve boşanmayı kabullenmek olarak belirtilmektedir.

Bunun dışında boşanma hangi yaşta gerçekleşirse gerçekleşsin çocuk ya da ergende depresyon, anksiyete, stres, düşük benlik saygısı, özgüven eksikliği, güvensizlik, düşük okul başarısı, terk edilmişlik, reddedilmişlik, değersizlik ve kayıp duyguları gibi problemlere neden olabilmektedir.

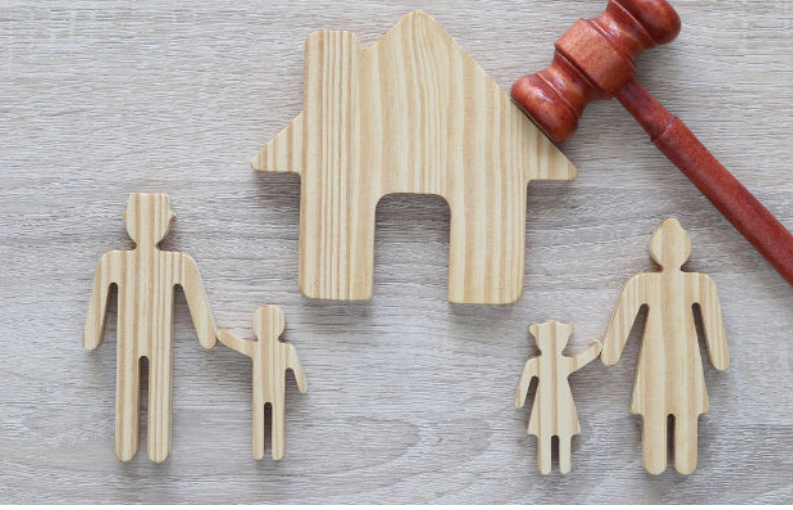
Boşanmış, Ayrı Yaşayan, Tek Ebeveynli Ailelerdeki Çocukların Risk Faktörleri

Boşanma; bebeklik döneminde ağırlıklı olarak bağlanma kaynaklı problemlere, okul öncesi dönemde regresif davranışlara, okul döneminde eğitim ile ilgili sorunlara ve ergenlik döneminde ise davranım bozukluklarına neden olabilmektedir.

Dolayısıyla boşanma; geleceğin ebeveynleri olacak çocukları ruhsal, fiziksel, gelişimsel açıdan olumsuz etkilemekte ve psikolojik bozukluklar geliştirmeleri için bir risk faktörü olabilmektedir. Bununla birlikte, çocukların boşanmadan etkilenme düzeyleri, sorunların ne şiddette olduğu ve ne kadar sürdüğü, anne ve babanın çocuklarına nasıl davrandıkları ve birbirlerine yönelik tavır ve tutumları ile doğrudan bağlantılı olduğu unutulmamalıdır.

Boşanmış aile çocukları, çeşitli psikolojik, sosyal ve duygusal risklerle karşı karşıya kalabilirler. Ancak her çocuğun deneyimi farklıdır ve bu risk faktörlerinin her çocuk üzerinde aynı şekilde etkili olmayabileceğini unutmamak önemlidir. Bununla birlikte, araştırmalar boşanmış aile çocuklarının karşılaştığı bazı yaygın risk faktörlerini ortaya koymuştur. Bu faktörler şunlar olabilir:

DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK ZORLUKLAR

- **Anksiyete ve Depresyon:** Boşanmış ailede büyüyen çocuklar, özellikle ebeveynlerinden birinin ayrılmasından dolayı, duygusal travmalar yaşayabilirler. Bu çocuklar daha fazla anksiyete, depresyon ve stres belirtileri gösterebilirler.
- **Düşük Özsaygı:** Aile yapısındaki değişim, çocuğun kendine olan güvenini zedeleyebilir. Bazı çocuklar kendilerini suçlu hissedebilir ya da sevilmediklerini düşünebilirler.
- **Yalnızlık ve İhmal Hissi:** Boşanma, bazen çocuklarda yalnızlık ve terk edilme hissine yol açabilir. Ebeveynlerden biri ile daha az zaman geçirmesi, çocukların sevgi ve ilgiyi yetersiz bulmalarına neden olabilir.

DAVRANIŞSAL SORUNLAR

- **Davranışsal Düzensizlikler:** Boşanmış aile çocukları, daha agresif davranışlar sergileyebilirler. Okulda veya evde kurallara uymama, okuldan kaçma veya diğer riskli davranışlar artabilir.
- **Okul Başarısızlığı:** Boşanma süreci çocukların okulda zorlanmalarına neden olabilir. Bu, dikkatsizlik, düşük motivasyon veya sosyal uyum eksikliklerinden kaynaklanabilir.

EKONOMİK ZORLUKLAR

- **Maddi Sıkıntılar:** Bir ebeveynin daha az maddi imkânla çocuklarına bakması, onların yaşam koşullarını etkileyebilir ve duygusal olarak da stres kaynağı olabilir.

Boşanmış, Ayrı Yaşayan, Tek Ebeveynli Ailelerdeki Çocukların Risk Faktörleri

EBEVEYN YETERLİLİĞİ VE DESTEK

- **Ebeveyn Rolü Değişimi:** Boşanma sonrası ebeveynler, çocuklarına farklı bir şekilde yaklaşmak zorunda kalabilir. Bu, bazen çocuklar için belirsizlik yaratabilir. Bir ebeveynin yokluğu ya da ebeveynlerin değişen tutumları, çocukların psikolojik gelişimini etkileyebilir.
- **Ebeveyn Destek Eksikliği:** Boşanma sonrası bir ebeveynin yalnız kalması veya psikolojik olarak zorlanması, çocuğun ihtiyacı olan desteği tam olarak alamamasına neden olabilir.

SOSYAL İLİŞKİLERDE ZORLUKLAR

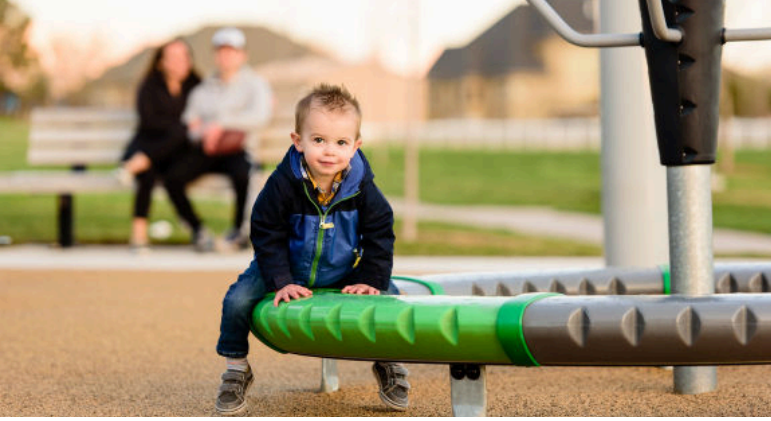
- **Aile İlişkileri:** Boşanmış ailedeki çocuklar, ebeveynleriyle ve diğer aile üyeleriyle olan ilişkilerde zorluklar yaşayabilirler. Ebeveynler arasındaki çatışmalar, çocukların duygusal sağlığını olumsuz etkileyebilir.
- **Arkadaşlık İlişkileri:** Çocuklar, boşanmanın getirdiği stresle başa çıkmakta zorlanabilirler ve bu da onların arkadaş ilişkilerini etkileyebilir. Sosyal becerilerde güçlükler, yalnızlık hissine yol açabilir.
- **Stigmatizasyon:** Boşanmış ailede büyüyen çocuklar, bazen toplumda veya arkadaş çevrelerinde etiketlenebilirler. Aile yapılarındaki farklılıklar, çocukların dışlanmışlık hissi yaşamalarına neden olabilir.

BAĞLANMA SORUNLARI

- **Güvensizlik:** Boşanmış ailedeki çocuklar, ilişkilere karşı güven duygusunu geliştirmekte zorluk çekebilirler. Ebeveynlerinden birinin ayrılması, onların gelecekteki ilişkilerinde güvensizlik veya bağlanma problemleri yaşamalarına yol açabilir.
- **Aile Kurma ve İlişkilerde Zorluklar:** Boşanmış aile çocukları, ilerleyen yaşlarında kendi ilişkilerinde zorluklar yaşayabilirler. Ebeveynlerinin yaşadığı boşanmayı gözlemlemek, çocukların yetişkinliklerinde de ilişki sorunlarına neden olabilir.

BAĞIMLILIK VE RİSKLİ DAVRANIŞLAR

- **Erken Yaşta Riskli Davranışlar:** Boşanmış ailedeki çocuklar, ergenlik dönemiyle birlikte alkol, sigara veya uyuşturucu kullanımı gibi riskli davranışlara daha yatkın olabilirler.

TEK ÇOCUK OLMANIN KİŞİLİĞE ETKİSİ

Kişilik TDK'da bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal nitelikler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Anne, baba ve çocuk arasındaki etkileşimler kişinin şu anda ve gelecekte yaşadığı olaylar karşısında takındığı tutumu etkileyebilmektedir.

Kardeş ilişkilerinin kişiliği olumlu veya olumsuz yönlerden etkilediği kuramcıların ortaya attıkları varsayımlar ile mevcuttur. Literatürde bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında kardeş etkileşiminin arkadaşlık ilişkilerini artırdığı, sosyal destek kaynağı olduğu, özellikle yaşlılık döneminde yalnızlık duygusunu azalttığı, benlik saygısını artırdığı, empatiyle ilişkili olduğu, özgüven duygusunu geliştirdiği, kardeş çatışmasının sosyal becerileri artırarak kişilerarası ilişkiler için önemli bir tecrübe sağladığı ayrıca güven, farklılıkları kabul etme, açık iletişim ve duyguların açık ifadesi gibi becerilerin gelişmesine katkı sağladığı görülmüştür.

Yapılan bir araştırmada, katılımcıların birçoğu bir kardeşin yoksunluğu sonucunda kendilerini genellikle yalnız hissettiklerini, sosyal ve duygusal anlamda bir desteğe ihtiyaç duyduklarını, geleceğe dair kaygı duyduklarını belirtmişlerdir.

Bir diğer araştırmada ise, çocukların sosyal hayatı öncelikle aile içinde keşfettiğini, kardeşiyle paylaşmayı, oynamayı, rekabet etmeyi ve bu şekilde dışarıda nasıl davranması gerektiğini öğrendiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla tek çocukların bu yaşantısal deneyimlere sahip olmadığı için sosyal hayatta daha fazla zorlandıklarını açıklamışlardır. Bu düşüncelerini ailenin tek çocuğu olan bireyler ile ilgili yaptıkları çalışmada, kardeşi olanların tek çocuklara oranla daha özgüvenli olduğunu ortaya koyarak desteklemişlerdir.

Ergenlerle yapılan bir çalışmada ise, tek çocuk olan ergenlerin 2 ve üstü kardeşi olan ergenlere oranla düşmanlık/saldırganlık düzeyinin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedeni olarak da ergenin ailenin tek çocuğu olduğu için ailede gösterilen sevgi ve sıcaklığın tek sahibi olması ve ergenlik yıllarında istenilen derecede yeterince karşılanamaması gösterilmiştir.

TEK ÇOCUK OLMANIN RİSKLERİ

Bazı anne babalar yaş, sağlık veya ekonomik nedenlerle tek çocuk sahibi olmayı tercih etmektedirler. Tek çocuk, çok çocuğa oranla daha iyi yaşam ve eğitim olanaklarına sahiptir. Anne babanın ilgi odağı olurlar. Başarılı, kurallara uyan, iyi güdülenmiş bireyler olarak yetiştirilirler. Anne babanın bütün ilgi ve hevesinin tek çocuk üzerinde yoğunlaşması, beraberinde aşırı koruyucu yaklaşımı kaçınılmaz kılar. Bu da çocukta bağımsızlık duygusunun gelişmesini engeller. Aşırı korunup kollanması, oyun arkadaşlarının azlığı tek çocuk için önemli bir engeldir. Çocuklar yaşamı, arkadaşlarıyla oynadıkları oyunlarla tanır ve öğrenirler. Oyun ortamındaki ilişkiler çocuğun yaşam gücünü geliştirir. Çocuklar oyunla, iş bölümü ve paylaşmayı öğrenirler, birlikte çalışma zevkini, uyum ve yeteneklerini tanıma olanağını bulurlar. Oyun arkadaşı eksikliği, çocuklar için çok önemli olan deneyim zenginliğinden yoksun kalmalarına neden olur. Yaşlılarından çok, kendinden güçlü yetişkinlerle birlikte olan çocuk, yetersizlik duygusuna kapılabilir. Bu duygu zamanla kendine güvensizliğe dönüşebilir.

Adler'e göre tek çocuk aile içinde ilginin tümünü üstüne çeken, başkalarına bağımlı, yüksek benlik algısına sahip ve şımartılmaya meyilli bir konumdur. Bu şekilde yetiştirilen tek çocuklar çoğunlukla yetişkinler ile vakit geçirdikleri için akranlarıyla olan sosyal becerilerinde zayıf kalabilirler. Arkadaşlarıyla paylaşmada bulunmaktan hoşlanmayan, bir topluluğa katıldığında ilgiyi üstünde toplamak isteyen tek çocuklar beklentilerine karşılık bulamayınca içe kapanık bir hal alabilirler.

Anne babaların en temel sorumluluklarından birisi, bakabileceği sayıda çocuk sahibi olmaktır. Çocuk sayısı az veya çok olsun, bakamayacağı bir çocuğu dünyaya getirmek pek çok sorunun başlangıcı demektir. Ailede çocuk sayısının artması, anne babanın çocukla paylaşacağı zamanı ve olanakları azaltır. Çocuklar kendileri için gerekli olan pek çok temel gereksinimden yoksun olarak büyümek zorunda kalırlar. Özellikle anne, çok ağır bir yükün altında ezilerek sorumluluklarını yerine getirmede zorlanacaktır. Çocukların sağlıklı kişilik gelişimi için gerekli olan temel gereksinimlerinin giderilmemesi sonucunda çeşitli davranış ve uyum bozukluklarının ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bu durumun giderilebilmesi için yeterli ve dengeli beslenme, sağlıklı bir barınma ortamı, uygun giyinme gibi gereksinimler karşılanmalıdır. Bu fiziksel gereksinimler kadar sevmeye, sevilme, ait olma ve güven duygusu gibi psikolojik gereksinimlerin de doğru olarak karşılanması gerekir.

Kardeş ilişkileri en uzun süreli ve en etkili ilişkiler arasındadır. Arkadaşlıklar ve evlilik ilişkileri başlayıp bitebilirken, kardeşlik bağları devam eder. Kardeşlik, duygusal bağ oluşturarak sosyal hayatındaki en güçlü etkilerden birini oluşturur.

Risk faktörleri açısından çok çocuklu bir aile olmak özellikle çocuk ihmal ve istismarı açısından ciddi bir kriterdir.

ÇOK ÇOCUK OLMANIN RİSKLERİ

OLUMSUZ KARDEŞ İLİŞKİLERİ

Olumsuz kardeş ilişkileri korku, utanç ve umutsuzluk ile ortaya çıkabilir. Araştırmalar, kardeşleri tarafından düşmanca ve olumsuz davranışlara maruz kalan bireylerin, daha düşük benlik saygısı ve kaygı sorunlarına sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum olumsuz benlik yapısı, sağlık sorunları ve davranış problemleri ile ilişkilendirilmektedir. Daha da ötesi bu tür olumsuzluklar kardeş istismarına yol açabilmektedir. Normal kardeş çatışmaları ile kardeş istismarı birbirinden ayrıt edilebilir. Normal kardeş çatışması genellikle karşılıklı bir anlaşmazlıktan oluşur. Kardeş istismarı ise tek taraflı güç kullanmaya dayalıdır. Sürekli ve istendik bir zarar verme durumudur. Kardeş istismarında olumsuz bir davranışın istismar olarak nitelendirilebilmesi için sık ve sürekli olması önemli bir göstergedir.

Çocukların yaşları, yaş farkları, şiddetin hangi amaçla gerçekleştirildiği gibi durumlar kardeş şiddetinin bir sorun olarak görünüp görünmemesinde önemli faktörlerdir. Kardeş şiddeti güç ve kontrol için içsel bir duygusal ihtiyaç tarafından motive edilen ve zarar verme niyetiyle bir kardeşe yönelik tekrarlanan bir saldırganlık modeli olarak tanımlanabilir.

Fiziksel şiddet, kardeşin diğer kardeşe kasıtlı olarak itme, vurma, tokatlama, tekmeleme, ısırma, çimdikleme, tirmalama, saç çekme gibi davranışlarla zarar vermesi şeklinde görülmektedir. Dışarıdan gözlenebilen bu davranışların sıklığı ve şiddeti fiziksel şiddetin boyutunu ortaya koyması açısından önemlidir.

Psikolojik şiddet, şiddetin en zor kategorisidir. Bu şiddet biçimi ebeveynler tarafından genellikle fark edilmez ve genelde normal kardeş rekabeti olarak kabul edilir. Psikolojik şiddet küçümseme, korkutma, hor görme, kışkırtma gibi yaygın biçimlerinin yanında, eşyalara zarar vermek şeklinde de görülebilir. Psikolojik şiddetin uzun vadeli ciddi sonuçları olabilir. Psikolojik şiddete uğrayan çocuklar kendilerini izole etme, ağlama, çılgılık atma veya saklanma gibi tepkisel davranışlar gösterebilirler. Bununla birlikte çocukken şiddet yaşayanların alışkanlık bozuklukları, davranış bozuklukları, gelişim gecikmesi gibi ciddi problemler yaşamaları ihtimal dahilindedir.

Kardeşlerin birbirlerine zarar verme nedenleri incelendiğinde; en çok kardeş kıskançlığı veya kardeşler arası rekabet neden olarak görülmektedir. Kardeş kıskançlığı ve rekabeti insan doğasının bir parçasıdır. Fakat bazı durumlarda kardeş şiddetine de dönüşebilmektedir. Ebeveynlerin ve diğer yetişkinlerin tutumları kardeş kıskançlığı ve rekabetinin şiddetini belirleyen faktörlerdendir. Çocukları arasında kıyaslanma yapma eğilimleri, kardeşlerin karşılaştırmalı bir ortamda yaşamalarına sebep olur. Böyle bir ortamda aile üyeleri birbirlerini yargılar, değerlendirir ve karşılaştırır. Kardeşler arasında bu karşılaştırma rekabete sebep olur. Kardeşler arasında rekabete sebep olan ana unsurlar, yiyecek, duygular, mekân ve oyuncaklar olarak sıralanabilir. Kardeş sayısı arttıkça ortak paylaşım artacağı için kardeş şiddeti de artar.

KARDEŞ KISKANÇLIĞI

Kıskançlık sevilen kişinin başkasına ilgi göstermesinin ya da ilgi gösterdiğinin sanılmasının yarattığı kırılma ve çekememezlik duygusu olarak, bir başka kaynakta ise beklenen ilgi, sevgi, şefkat eksikliğine gösterilen doğal bir tepki olarak ve kişinin sevdiği kişiyi başkasıyla paylaşmaya katlanamaması olarak tanımlanmıştır.

Aynı anne babanın ilgi, sevgi ve sevecenliğini paylaşma zorunluluğu kardeşlerin birbiriyle rekabetine sebep olmaktadır. Bu rekabeti önlemek mümkün değildir. Çünkü evde kardeşin doğumuyla beraber kendini dünyanın merkezi olarak gören bir değil iki çocuk bulunmaktadır ve iki çocuk da anne babanın ilgisini mümkün olduğunca çok istemektedir. Literatürde kardeş rekabeti sebebiyle kardeşler arasında statü, nesne ve başarı için yapılan yarışlara ek olarak, kardeşlerin anne-babalarının dikkati ve sevgisi için de yarıştıkları belirtilmektedir.

Kardeşi doğana kadar kendine yöneltmiş olan ilgi ve dikkat kardeşinin doğmasıyla kardeşine yöneltilmeye başlamıştır. Bunun sonucunda sevilen özel kişiyle olan ilişki tehlikeye girdiğinden kaygı hissedilmeye başlanmıştır. Bu yüzden çocuk anne babasıyla ilişkisinde kendini tedirgin hissederek hem kardeşinin sevdiği kişileri elinden alacak olmasından korkar, hem de sevdiği kişilerle arasında engel oluşturduğu için kardeşine kızar. Çocuklar anne babalarından birinin sevgisine ilişkin güvensizlik duyuyorlarsa bu güvensizliğin uzun dönemli etkisi kardeş kıskançlığına sebep olmaktadır.

5 ve 6.sınıfa giden çocuklarla yapılan bir çalışmada çocukların yaşadıkları kıskançlıkta ilk sebep olarak anne-babalarının kayırma davranışlarını ve anne-babalarının ilgilerini başka yöne çevirmelerini gördükleri belirtilmiştir. Küçük yaşlarda açık bir şekilde sergilenen kıskançlık yaş ilerledikçe üstü örtülü bir şekilde sergilenen çekişmelerle, anlaşmazlıklarla devam eder. Başka bir deyişle kıskançlık kavgalara dönüşür. Unutulmamalıdır ki kardeş kıskançlığı tüm çocuklar tarafından her yaşta yaşanabilir.

Süreğen hastalık, normalden sapma veya bozukluk gösteren, geriye dönüşü olmayan ve kalıcı olarak yetersizlik bırakan, patolojik değişiklikler sonucunda oluşan, hasta bireyin iyileştirilmesi için özel eğitim ve uzun süre bakım, gözetim ve denetim gerektiren durumdur.

SÜREĞEN HASTALIK

Çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesi, tüm anne-babaların en önemli dileğidir. Ancak çocuklar, büyürken genellikle yaşatlarının pek çoğunun yaşadığı bazı hastalıklara yakalanırlar. Çoğu hastalık, kalıcı izler bırakmadan geçer. Ancak bazı durumlarda, hastalıklar tam olarak tedavi edilemez ve çocuklar, hastalık ya da hastalığın bıraktığı izlerle yaşamlarını sürdürmek zorunda kalabilir. Bu tür hastalıklar, süreğen hastalıklar olarak adlandırılır.

Süreğen çocukluk hastalıkları, doğuştan anomaliler, kalp hastalıkları, epilepsi, böbrek yetmezliği, kanser, hemofili, diyabet, kistik fibrozis ve astım gibi çeşitli hastalıkları kapsar. Tıp bilimlerinin ilerlemesiyle, bu tür hastalıklarla yaşayan çocukların yaşam süreleri uzamaktadır. Ancak yaşam süresinin uzaması, çocuklar ve ailelerinin hastalığın psikolojik ve sosyal etkilerine daha uzun süre maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Ailede kronik hastalığa sahip bir çocuğun bulunması, tüm aileyi ve aile dinamiklerini etkiler. Bu durum, aile üyelerinde ciddi stres yaratır ve sosyal desteğin azalması, iletişim zorlukları, maddi sıkıntılar ve aile döngüsünün bozulması gibi sorunlara yol açar.

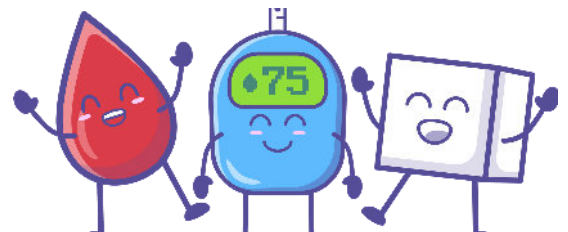
Aile bireyleri, çocuğun süreğen hastalığına dair tanıyı ilk öğrendiklerinde genellikle inanmama, kızgınlık, suçluluk, üzüntü ve sonrasında durumu kabul etme aşamalarından geçerler. Annelerin çoğunluğu, çocuklarının hastalığını öğrendiklerinde şok geçirir, şaşkınlık ve üzüntü yaşarken, hastalığın seyrine dair belirsizlik ve kaygı duyarlar.

Kronik hastalığı olan çocukların, durumları ile özellikle anneler, daha yakından ilgilenmekte, daha fazla sorumluluk almaktadırlar. Bu durum, annelerin normal aile görevlerine ek olarak ekstra yükler taşımalarına neden olur ve diğer aile bireylerine yeterince zaman ayıramamalarına, dolayısıyla çeşitli sorunlar yaşamalarına yol açar.

Anne-babalar, süreğen hastalığı olan çocuklarını genellikle aşırı koruma eğilimindedir. Bu çocuklarla ve varsa kardeşleriyle en uygun tutumu sergileyebilmek için, çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda uzman kişilerden yardım alınarak, çocuğun yapabileceği ve yapamayacağı etkinlikler hakkında daha bilinçli olunabilir. Anneler, çocukları ve kardeşleriyle doğru tutumu sergileyebilmek için psikiyatrist, psikolog, psikolojik danışman veya çocuk gelişimi uzmanlarından eğitim alarak daha sağlıklı bir yaklaşım geliştirebilirler.

Süreğen hastalığı olan çocuklar, eğitim kurumlarına devam ediyorsa, öğretmenler ve diğer çalışanlar bu çocuklara nasıl davranacakları konusunda bilgilendirilmelidir. Çocuğun hastalığı ve yapılması gerekenler hakkında bilgi sahibi olmak, eğitimcilerin kaygı ve korkularını azaltabilir. Ayrıca, süreğen hastalığı olan çocukların yakınlarının bir araya gelerek deneyimlerini paylaşmaları, benzer sorunları yaşayanları görmek ve yeni şeyler öğrenmek için faydalı olabilir. Bu nedenle, sağlık ve eğitim kurumları işbirliği yaparak ortak eğitim çalışmalarını düzenleyebilirler.

Türkiye Bilimler Akademisi (2009) raporunun süreğen hastalıklar ile ilgili bölümünde; "Okulda süreğen hastalığı olan çocukların olması durumunda bu hastalığın çocuk, aile ve eğitim üzerindeki etkileri ile mücadele etmek gerekir. Örneğin astımlı bir çocukta çevre kontrolü ve enfeksiyonların önlenmesi; diyabetli bir çocukta kan şekerinin izlenmesi ve hastanın uyumunun geliştirilmesi; epileptik bir çocukta ise atakların önlenmesi ve kazalardan korunması için çaba harcanmalıdır." açıklamalarına yer verilmektedir.

AYLIK E-BÜLTEN

OCAK 2025

SAYI:5

OKUL RİSK FAKTÖRLERİ

KAYNAKÇA

- Arzuman, R. & Gençtanırım Kurt, D. (2022). Tek Çocuk Olmanın Kişiliğe Yansımaları: Nitel Bir Çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi Aralık 2022, 2(2): 277-296
- Aydiner Boylu, A. & Öztop H. (2013). Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Sosyoekonomi Dergisi. 130110.
- Ayhan, B., & Köselören, M. (2019). İnternet, Online Oyun ve Bağımlılık. Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying, 6(1), 1-30.
- Bakırcioğlu, R. (2013). Çocuk ve ergende ruh sağlığı. Ankara: Anı.
- Blake, J. (1981). Population council wiley. Source: Population and Development Review, 7(1), 43-54
- Bowlby, J. (1998). A secure base, parent-child attachment and healthy child development. Sarp Güneri (Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü
- Caffaro, J. V., & Conn-Caffaro, A. (2005). Treating sibling abuse families. Aggression and violent behavior, 10(5), 604-623.
- Carla, R. (2004). The influence of sibling jealousy on the child's self-esteem. (Unpublished dissertation theses). University of South Africa, South Africa.
- Çakan, P., & Sezer, Ö. (2010). Süreğen hastalığı olan çocuklara sahip annelerin tutumları, kaygı düzeyleri ve diğer değişkenler açısından incelenmesi. Fırat University Journal of Social Sciences, 20(2).
- Çakmak Tolan, Ö. (2023). Boşanma ve Etkileri: Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Sonuçları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2023; (50): 321-338.
- Çavuşoğlu-Deveci, C. (2020). Eğitimde başarısızlık: sosyo ekonomik etkenler çerçevesinde lise öğrencileri üzerine nitel bir analiz (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Er, D. M. (1998). Hastanede yatan çocuklar ve ailelerinin kaygı düzeyini etkileyen faktörlerin incelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Er, D. M. (2006). Çocuk, Hastalık, Anne Baba ve Kardeşler. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi. 49. 155-168.
- Goel, M. & Aggarwal, P. (2012). A comparative study of self-confidence of single child and child with sibling. International Journal of Research in Social Sciences, 2(3),89-98.
- Hoffman, K. L., & Edwards, J. N. (2004). An integrated theoretical model of sibling violence and abuse. Journal of Family Violence, 19(3), 185-200.
- İlgar, L (2016). "Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı", İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notları
- Karaboğa, F. ve Eker, E. (2018). Ebeveyn reddi algısı yüksek olan ergenlerin bazı sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, 4(1), 33-56.
- Karairmak, Ö. & Aydoğan, D. (2017). Bireysel psikoloji: A. Adler. In D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Eds.), Kişilik kuramları (ss. 150-188). Ankara: PegemAkademi
- Karakavak, G. & Çırak, Y. (2006). Kronik Hastalıklı Çocuğu Olan Annelerin Yaşadığı Duygular. Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(12), 95-112.
- Karp, H. (2006). Mahallenin en mutlu yumurcağı. İstanbul: Yakamoz.
- Kiselica, M. S., & Morrill-Richards, M. (2007). Sibling maltreatment: The forgotten abuse. Journal of Counseling & Development, 85(2), 148-160.
- Nazlı, S.(2015) Boşanma Sürecinde Çocuklar: Öğretmenler Nasıl Destek Olabilir? e-Eğitimci dergisi Cilt: 8, Sayı: 30.
- Otrar, M. & Kurt Kaya, B. (2021). Marmara Kardeş Kiskançlığı Ölçeği Kısa Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması
- Rumberger, W. R. (2011). Dropping Out: Why Students Drop out of High School and What Can Be Done About It. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Seban, D. & Perdecı, B. (2016). Alt sosyoekonomik düzey bir ailede yetişen çocukların akademik başarıları ile yılmazlıkları arasındaki ilişki: Bir vaka incelemesi. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 4 (3), 106-126.

BİZE ULAŞIN

TELEFON
0312 316 23 72

INSTAGRAM
ramkecioren

WEBSITE
keciorenram.meb.k12.tr

EMAIL
ramkecioren@gmail.com

AYLIK E-BÜLTEN

OCAK 2025

SAYI:5

OKUL RİSK FAKTÖRLERİ

KAYNAKÇA

- Seven Z,D. & İrevül G. (2023) "Kardeşler Arası Şiddet: Bir Derleme Çalışması
- Şengün, A. (2023). Okul öncesi eğitimin farklı sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların okula hazırbulunuşlukları üzerindeki etkisine yönelik meta-analiz çalışması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, H. & Çöplü, F. (2018). Lise öğrencilerinin riskli davranışlar gösterme düzeyleri ile okula bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(1), 18-30. Doi: 10.31592/aeusbed.358223.
- Tatar, D. (2022). Sosyo-ekonomik düzeyin çocukların okuma alışkanlıkları üzerine etkisi: Ankara'daki ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri üzerine bir araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatlıoğlu, K. & Demirel, N. (2016). Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Boşanma Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 22, s. 59-73.
- TDK, (2021). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. . 24 Aralık 2024 tarihinde, <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Türkiye Çocuk Araştırması. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=turkiye-cocuk-arastirmasi-2022-49744>.
- TÜAD. (2012). Sosyo ekonomik statü çalışmayı. Erişim Adresi: https://tuad.org.tr/upload/dosyalar/SES_Projesi.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). Dezavantajların Kuşaklar Arası Aktarımı. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dezavantajların-Kusaklararası-Aktarımı-2023-53842>.
- Türkaslan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş etme Yolları. Aile ve Toplum Dergisi, 9 (3), 99-108.
- Üreyen, S. & Ünal, A. (2022). Ortaöğretim Yönetici Ve Öğretmenlerinin Parçalanmış Aile Çocuklarının Eğitiminde Karşılaştığı Sorunlar. Trakya Eğitim Dergisi, 12(1), ss. 148-164.
- Üstün, E., Akman, B. & Etikan, İ. (2004). Farklı Sosyo- Ekonomik Düzeydeki Çocukların Bilişsel Gelişimlerinin Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. (2), 205-210.
- Vural, G. (2021). Çocuklarda Ebeveyn Kaybı İle Ebeveyn Boşanmasının Travmatik Etkileri. Ankara: İksad Yayınevi.
- Yavuzer, H. (1998). Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı. İstanbul: Remzi
- Yavuzer, H. (2009). Ana-baba ve çocuk. İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (2011). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi.
- Yayla, Ş. (2003). Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerden Gelen 60-72 Aylar Arasındaki Çocuklara Uygulanan Dil Eğitim Programının Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik gelişiminde ailesel faktörlerin etkisine ilişkin bir araştırma. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 3(3), 3-16.
- Yıldırım, N. (2011). Öğretim sürecinde bulunan öğrencilerde görülen süregen hastalıklar üzerine yönetimsel değerlendirme: Tokat ili örneği. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(25), 69-85.
- Yörükoğlu, A. (2010). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Özgür
- https://aep.aile.gov.tr/media/gf5diwni/01_07_tek-ebeveynli-aileler.pdf
- https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_10/04110014_Psikolojik_SaYlamlYk_Kuramsal_Kitap.pdf

BİZE ULAŞIN

TELEFON
0312 316 23 72

INSTAGRAM
ramkecioren

WEBSITE
keciorenram.meb.k12.tr

EMAIL
ramkecioren@gmail.com